

בס"ד. ש"פ תצוה, פ' זכור, ט' אדר*, ה'תשח"י

— לפני התפלה, בחדרו הק' —

(הנחה בלתי מוגה)

זכור את אשר עשה לך עמלק וגו', ומסיים תמחה את זכר עמלק וגו', והיינו, שיש בזה ב' ציוויים, הציווי לזכור תמיד מה שעשה עמלק, והציווי למחות זרעו כו². וצריך להבין, הלא העיקר הוא הציווי דתמחה, ומהו ענין הציווי דזכור. ומה גם שהענין דזכור אינו בא כהכנה להציווי דתמחה, אלא הוא ציווי בפ"ע, שהרי במנין המצוות נימנו ב' ציוויים, זכור את אשר עשה לך וגו', ותמחה את זכר עמלק וגו'. ולהבין זה צריך להקדים תחילה כללות ענין עמלק, ויובן זה מהעונש שלו, שזהו מ"ש³ ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד, והיינו⁴, שבשאר האומות כתיב⁵ אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו כולם שכס אחד, שיהי' אצלם ענין של ברור כו', משא"כ בעמלק כתיב ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד, שלא יתברר, אלא יהי' בו ענין של מחי' ושבירה לגמרי.

(ב) **והענין** בזה, דהנה, מ"ש ראשית גוים עמלק ואחריתו גו', היינו שבעמלק יש ב' הענינים דראשית ואחרית, והטעם שיש ב' הענינים דראשית ואחרית בעמלק, היינו בלעו"ז, הוא לפי שלמעלה ישנם ב' הענינים דראשית ואחרית, וכיון שהקליפה מתדמה לגבי הקדושה כקוף בפני אדם⁶, לכן מב' הענינים דראשית ואחרית כפי שהם למעלה, יורד ומשתלשל גם בלעו"ז ב' הענינים דראשית ואחרית, שזהו מ"ש

(1) תצא כה, יז. שם, יט.

(2) סהמ"צ להרמב"ם מ"ע קפח-קפט.

סמ"ג עשין קטו-קטז. ועוד.

(3) בלק כד, כ.

(4) ראה ג"כ תו"א ס"פ תצוה. סידור שער הפורים. סהמ"צ להצ"צ מצות זכירת מעשה עמלק (הערה בקונטרס הנ"ל).

(5) צפני' ג, ט.

(6) ראה זח"ב קמח, ב.

(* מאמר זה הוא "חלק מהמאמר זכור את אשר עשה — תרס"ה — עם איזה שינויים והוספות").

(* לשון ה"פ תצוה דבר" לד"ה זכור תרס"ה ש"ל בקונטרס בפ"ע (קה"ת — מוצאי ש"ק ט' אדר), בצירוף "איזה מ"מ והערות" מכ"ק אדמו"ר שליט"א (ונדפס לאח"ז בסה"מ תרס"ה ע' רי ואילך (וראה שם ע' של)). כמה מהערות כ"ק אדמו"ר שליט"א נעתיקו לקמן.

ראשית גוים עמלק ואחריתו וגו'. וביאור ענין ראשית ואחרית למעלה, דהנה כתיב⁷ אני ראשון ואני אחרון, ראשון ואחרון קאי על כללות ההשתלשלות שמאור הממלא מראשית כל המדריגות עד אחרית כל המדריגות, שכל זה נמשך מבחי' אני, שזהו אור הסובב. ובפרטיות יותר, הנה כדי שלא יהי' ס"ד לומר שרק ראשית ההשתלשלות הוא מאני, מאור הסובב, אבל אחרית ההשתלשלות, שהו"ע ההשתלשלות לירד למטה עד לבחי' העשי' שיש שם התלבשות כח הפועל בנפעל, עד שאפשר שהנברא יהי' יש ודבר נפרד בהרגשתו, אין זה מאור הסובב, לכן נאמר ואני אחרון, היינו, שגם אחרית ההשתלשלות, כפי שנמשך עד לבחי' העשי' כו', הנה כל זה הוא מבחי' אני, שזהו אור הסובב. וכמ"ש⁸ כל אשר חפץ הוי' עשה בשמים ובארץ, דהיינו שחפץ הוי' אור הסובב הוא גם בארץ, וזהו גם מ"ש אנת הוא עילת העילות וסיבת הסיבות⁹, היינו, שישנם למעלה ב' הענינים דעילה וסיבה, עילה קאי על ההשתלשלות שבדרך עו"ע, שזוהי ההשתלשלות שבערך, שהרי העלול כמו שהוא כלול בהעילה, וגם אחר יציאתו מהעילה, מתלבשת העילה בהעלול באיזה אופן שיהי', ובכללות הו"ע ההשתלשלות שמאור הממלא, שהיא בדרך עו"ע מדרגא לדרגא שבערך זל"ז. אבל ענין סיבת הסיבות קאי על השתלשלות שבאין ערוך, שזהו רק בדרך סיבה, והו"ע אור הסובב, שהוא רק בדרך סיבה להשתלשלות. וזהו מ"ש אני ראשון ואני אחרון, שאור הסובב הוא סיבה לא רק לראשון, ראשית ההשתלשלות, אלא גם לאחרון, אחרית ההשתלשלות. וזהו ענין ראשית ואחרית כפי שהוא למעלה בקדושה. וכיון שהקליפה מתדמה לקדושה, הנה גם בלעו"ז ישנם ב' הענינים דראשית ואחרית שבעמלק. ועו"נ ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד, שאין זה בדרך בירור, כי אם באופן של שבירה ועקירה לגמרי.

ג) **וביאור** החילוק שבין עמלק לשאר האומות כפי שהוא בענין העבודה, דהנה ידוע שז' האומות הם ז' המדות הרעות, שהם המקור לענין העבירות, שעל זה אמרו רז"ל¹⁰ אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות, שהרוח שטות הו"ע המדות רעות שמכסים על האמת. ויש בזה כמה פרטים, והיינו שיש מי שבא לענין העבירה

9) תקו"ז בהקדמה (יז, א).

10) סוטה ג, א.

7) ישעי' מד, ו.

8) תהלים קלה, ו.

מצד זה שנדמה לו שעודנו ביהדותו ואינו נעשה נפרד¹¹, אבל אילו הי' יודע את האמת כמו שהוא שע"י העבירה נעשה נפרד, אזי לא הי' עושה זאת בשום אופן¹², וכמאמר אדמו"ר הזקן¹³: א' איד ניט ער וויל און ניט ער קאָן ווערן א' נפרד פון אלקות, וא"כ, אילו הי' יודע שע"י העבירה נעשה נפרד, כפי שהוא באמת, לא הי' בא לידי עבירה, אלא שזהו מצד הרוח שטות שמכסה על האמת. ויש מי שהרוח שטות אצלו היא למטה מזה, שחושב שאין איש רואה אותו ואין שום אדם יודע מזה, כמארוז"ל¹⁴ כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם. ומצד הרוח שטות הרי הוא בא לידי תאוות בדברים המותרים, ועד תאוות בלתי רצויים, ועד שנופל בתאוות דברים האסורים ממש, שבא לעשות עניני עבירה בדברים ותאוות כאלו שאינם לפי מהותו לגמרי, דהיינו שמצד מהותו ושכלו כפי שאינו מעוור מהתאוה, אין לו שייכות אליהם כלל, אלא שהרוח שטות והתאוה מבלבלים מהותו, וענין הבלבול הוא שמהפכים את מהותו ושכלו שנעשה מהות אחר (עס איז ניט ער), להיות נלהב ולהוט (צוקאָכט און פאַרקאָכט) ומושקע בתאוות כאלו שמצד עצמו לא הי' שייך אליהם כלל.

והנה סיבת הרוח שטות (כפי שהיא בדרגא היותר עליונה) הוא העדר הגילוי אלקות (לא רק בנפשו הבהמית, אלא גם) בנפש האלקית, והיינו, שמצד זה שאלקות הוא בהעלם אצלו, הרי הוא בא להענינים הלא טובים, שמקורם הם ז' המדות רעות, שזוה"ע ז' האומות כפי שהוא בעבודה. וכיון שהסיבה בזה היא ההעדר דגילוי אלקות, מובן, שענין זה הוא מצד ההעדר או החסרון בעבודת התפלה, כי, ע"י עבודת התפלה נעשה גילוי אלקות בנפשו הפרטית וגם בעולם, שזהו סדר עבודת האדם במשך היום, שבתחלת היום הנשמה היא רק באפס¹⁵, ואח"כ ע"י עבודתו בעבודת התפלה פועל המשכת גילוי אלקות בנפשו הפרטית, שמתפשט הגילוי בכל הציור קומה שלו, ועד שנמשך גם בעולם. וכל זה הוא כאשר עבודת התפלה היא כדבעי, אבל כאשר עבודת התפלה היא שלא כדבעי, אזי לא נעשה אצלו גילוי אלקות, אלא האלקות הוא בהעלם

(11) תניא פי"ד.

(12) ראה תניא פכ"ד. וראה ג"כ המשך וככה תרל"ז פל"ט ואילך. קונטרס ומעין מ"ב ואילך (הערה בקונטרס הנ"ל).

(13) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' שפד (נעתק ב"היום יום" כה תמוז). שם ע'

תקמו (נעתק ב"היום יום" כא סיון). ועוד.

(14) ברכות כח, ב.

(15) ראה ברכות יד, א. לקו"ת פינחס עט, ד. סה"מ תרפ"ט ע' 84 ואילך. ד"ה לכה דודי תשי"ד פ"ד (תו"מ סה"מ אלול ע' רלז). וש"נ.

אצלו, ומצד ההעלם בא הרוח שטות המביאו לז' המדות רעות, שהו"ע ז' האומות, שהם השרש לעניני העבירות. וכיון שהסיבה לזה היא העדר הגילוי אלקות, מובן, שאפשר להיות בזה התיקון בדרך בירור, ע"י המשכת גילוי אלקות, והיינו שעבודת התפלה תהי' כדבעי, שע"ז פועל הגילוי אלקות בנפשו, ובמילא נעשה הבירור בז' האומות, שהם ז' המדות רעות. וכל זה הוא רק בז' המדות רעות, שסיבתם היא העדר גילוי אלקות, ולכן ע"י המשכת גילוי אלקות פועל בהם הבירור.

אמנם יש קליפה תחתונה יותר שבה אי אפשר להיות התיקון בדרך בירור, והיא קליפת עמלק, שענינו הוא שיודע את רבונו ומכוין למרוד בו¹⁶, שענין זה אינו מצד העדר גילוי אלקות, שהרי יודע הוא את רבונו, והיינו שהאלקות הוא בגלוי אצלו, ואעפ"כ מכוין למרוד בו, שזהו"ע של התנשאות וחוצפה ללא טעם, מלכותא בלא תגא¹⁷. ובענין זה אי אפשר להיות התיקון בדרך בירור, ע"י המשכת גילוי אלקות, דכיון שיודע את רבונו ומ"מ מכוין למרוד בו, א"כ מה יועיל המשכת גילוי אלקות, אלא תיקון קליפה זו הוא בדרך עקירה וביטול, ששבירתן דוקא היא תקנתן¹⁸. וזהו מש"נ בעמלק אחריתו עדי אובד, תמחה את זכר עמלק, שהו"ע העקירה והשבירה לגמרי.

(ד) **והנה** קליפת עמלק בעבודה בנפש האדם הו"ע הקרירות¹⁹, כמ"ש²⁰ אשר קרך, שפועל בו ענין הקרירות, שלא יתפעל משום דבר, והיינו, שגם כאשר מראים מלמעלה דבר פלא, שזהו"ע גילוי אלקות למטה, הנה ענינו של עמלק הוא לקרר ולהכחיש ולומר שאינו כן. וכאשר אינו יכול להכחישו לגמרי, אזי מתחכם לקררו ולומר שאין זה פלא עכ"פ, דכיון שזהו ענין שנעשה ע"י הקב"ה שהוא כל יכול, הרי לגביו אין זה פלא כלל, וא"כ למה יתפעל מזה. ואם הפלא שבדבר הוא מוחשי כ"כ שאינו יכול גם לקרר את הפלא שבדבר, אזי מקררו לעשות הסכם בנפשו שהפלא לא יפעול בו התפעלות. וגם כאשר מוכרח שהפלא שבדבר יפעול בו התפעלות, אזי מקררו לעשות הסכם והחלטה שהתפעלות לא תפעול עליו לשנות הנהגתו ומכש"כ לשנות מהותו.

(19) סה"מ עטר"ת ע' רצד. תרפ"א ע' קעב. תרפ"ה ע' רח. תש"ט ע' 65 (השני). ועוד.

(20) תצא כה, יח. תנחומא תצא ט.

פרש"י עה"פ.

(16) ראה תו"כ בחוקותי כו, יד. זח"ב סה, א. ועצ"ע (הערה בקונטרס הנ"ל).

(17) ראה סנהדרין קה, א.

(18) ע"פ כלים רפ"ב.

וזהו ענין קליפת עמלק, שהגם שיודע את רבונו, היינו, שיש אצלו גילוי אלקות, מ"מ, הרי הוא מתייגע ומכוין למרוד בו, עי"ז שפועל ענין של קרירות, מבלי הבט על כך שע"פ השכל צ"ל אצלו ענין של התפעלות כאשר רואה דבר פלא. דהנה, הגם שהאמת היא שלגבי הקב"ה אין זה דבר פלא, וכמ"ש לעושה נפלאות וגו'²¹, עושה פלא וגו'²², היינו, שלגבי הקב"ה הנה כל הנפלאות הם רק בחי' עשי' בלבד²³, מ"מ, כיון שלגבי האדם הרי זה פלא, צריך הדבר לפעול בו התפעלות, ומה שלגבי הקב"ה אין זה דבר פלא, לא צריך להיות סתירה ומניעה להתפעלות האדם. וכמו שאנו רואים בשני בני אדם, שיש דבר שאצל אחד אינו פלא ואילו אצל השני הרי זה פלא, הנה מה שאין זה פלא לגבי חברו, אינו סתירה ומניעה לפעול בו ההתפעלות הראוי', כיון שאצלו הרי זה פלא. ואם כן הוא בב' בני"א שהם בערך זל"ז, שאין סתירה להתפעלות שלו מה שאצל חברו שבערך אליו אין זה פלא, הרי מכש"כ שמה שלגבי הקב"ה אין זה פלא, לא צריך להיות סתירה שתהי' אצלו ההתפעלות הראוי'. ומה שאין הענין כן, הרי זה מצד הקרירות דעמלק, שזהו"ע קליפת עמלק, שאף שראה את האותות והנפלאות שהיו ביציאת מצרים, מ"מ, לא נתפעל, ויצא להלחם בישראל, שזהו מצד ההתנשאות ללא טעם, בחוצפה גדולה. ולכן אי אפשר להיות בו הבירור, אלא התיקון הוא בדרך שבירה דוקא, וכמ"ש²⁴ צא הלחם בעמלק, באופן דתמחה את זכר עמלק, כיון שזהו"ע של התנשאות ללא טעם.

ה) והענין בזה, כידוע שיש ב' אופני התנשאות, התנשאות שע"פ טעם (עכ"פ טעם המדומה), והתנשאות שלא ע"פ טעם כלל. התנשאות שע"פ טעם היא כמ"ש²⁵ אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל גבור בגבורתו אל יתהלל עשיר בעשרו, והיינו, שמצד זה שיש אצלו ג' הענינים דחכמה גבורה ועשירות (שבהם נכללים גם שאר מעלות האדם), שייך שתהי' אצלו התנשאות, ולכן נאמר אל יתהלל גו'. אבל עכ"פ הרי זו התנשאות שע"פ טעם, והיינו, דעם היות שהאמת היא שגם מי שיש בו מעלות אלו אינו צריך להיות בהתנשאות מזה, וכמו בענין החכמה, שכאשר החכם מתחכם בהחכמה אזי רואה שיש עוד מה שלא השיג, והיינו שלא הגיע עדיין לעומקה ולאמיתתה של החכמה, ומצד

(24) בשלח יז, ט.

(25) ירמי' ט, כב.

(21) תהלים קלו, ד.

(22) שם עז, טו.

(23) ראה תו"ח ויחי רלו, ג. ובכ"מ.

זה צריך להיות בביטול ולא בהתנשאות, וכן מצד כללות ההתבוננות שמעלות אלו ניתנו לו מלמעלה (כמבואר בקונטרס ומעין²⁶), ובודאי לא ניצל זאת עדיין כל צרכו, והלואי הי' מנצל זאת כו', ומהתבוננות זו בא לידי החלטה שמוטב לו לנצל ענינים אלו ככל האפשרי, ולא להיות בהתנשאות, מ"מ, הרי התנשאות זו היא התנשאות שע"פ טעם, שכיון שרוכש בקרבו מעלות אלו, לכן הוא מתנשא. אך יש התנשאות שלא ע"פ טעם, והיינו, שאין בו שום מעלה כלל להתנשא בה, אפילו לא מצד טעם המדומה, ולא עוד אלא שגם הוא עצמו יודע מזה, ולכן הרי הוא בזוי גם בעיני עצמו, ומבלי הבט על שפלותו, הרי הוא מתנשא, שהתנשאות זו היא התנשאות ללא טעם, והיא מצד החוצפה בלא טעם. והנה, כאשר ההתנשאות היא ע"פ טעם, אזי אפשר להיות ענין הבירור, אם עי"ז שמראים לו שאין בו המעלות הנ"ל (כאשר ההתנשאות היא מצד טעם המדומה, שנדמה לו שיש לו ממה להתנשא, אבל האמת אינו כן), או עי"ז שמראים לו שהגם שיש בו מעלות הנ"ל (כאשר יש לו באמת מעלות אלו), מ"מ, לא צריך להיות בהתנשאות. והיינו לפי שההתנשאות שבאה מצד הטעם היא מוגדרת לפי ערך הטעם, ולכן אפשר להיות הבירור בזה. אבל כאשר ההתנשאות היא ללא טעם, אזי אינה מוגדרת, אלא היא בלי גבול, ולכן אי אפשר להיות הבירור בזה, כי אם עקירה ושבירה דוקא, ששבירתן היא תקנתן. וב' אופני התנשאות הנ"ל מצינו בהמן, שהוא מזרעו של עמלק. התנשאות שע"פ טעם, כמ"ש²⁷ ויספר להם המן את כבוד עשרו ורוב בניו, דאף שהגזים בזה, מ"מ, התנשאות זו היתה ע"פ טעם, או טעם המדומה עכ"פ. והתנשאות ללא טעם, שגם כאשר הראו לו אח"כ שכל הכבוד וכו' אינו כלום, ושאין לו ממה להתנשא, מ"מ התנשא, שהתנשאות זו היא ללא טעם. ולכן מצינו שמבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק²⁸, שזהו מצד ההתנשאות שהיתה אצלו ע"פ טעם, שבזה אפשר להיות ענין הבירור, וזהו שמבני בניו למדו תורה בבני ברק, שהו"ע גילוי אלקות למטה. אבל ענין ההתנשאות ללא טעם, הרי זה קליפת עמלק שבה לא שייך בירור, כי אם שבירה, שזהו מ"ש תמחה את זכר עמלק.

(ו) **וביאור** הענין בעבודת האדם, דהנה ידוע שבמדות רעות יש ב' ענינים, ישנו כח המתאוה שבו שייך ענין הבירור, וישנם

(28) גיטין נו, ב.

(26) מאמר טז.

(27) אסתר ה, יא.

הלבושים שבהם נתלבש כח המתאוה, שהוא רצון זר פרטי זה ומדות אלו שבהם נתלכשה התאוה, וכן ג' הלבושים דמחשבה דיבור ומעשה, שהם רע בעצם, ובהם אי אפשר להיות בירור ותיקון כלל, כי אם בדרך עקירה, והיינו, שתיקון הרצון זר אינו באופן של בירור, כי אם באופן שעוקר רצונו לגמרי מהדברים הלא טובים, והיינו ע"י ענין התשובה²⁹ באופן של חרטה על העבר וקבלה טובה על להבא, שעוקר רצונו מהענינים הלא טובים ומשים רצונו בקדושה, שע"ז מעביר ומדחה את הרצון הזר. וכן בהתלבשות כח המתאוה בג' הלבושים דמחדו"מ צריך להיות ענין של עקירה דוקא, וכמו באותיות המחשבה בענינים לא טובים, שהתיקון על זה הוא כמ"ש³⁰ חומת בת ציון הוריד כנחל דמעה³¹, והיינו לפי שהדמעות באות ממותרי מוחין, מקום המחשבה, ולכן ע"י הדמעות עוקר הוא את המחשבות הלא טובות. וכמו"כ צריך לעקור את לבושי הדיבור והמעשה, שזהו שבענין התשובה צ"ל גם וידוי דברים³², כמ"ש³³ קחו עמכם דברים, שע"י הוידוי דברים עוקר את אותיות הדיבור בענינים הלא טובים, ולכן נתתקן הוידוי על סדר הא"ב, כי ע"י אותיות אלו עוקר את אותיות הדיבור דלעו"ז, וכן את גוף הדבר שע"י המעשה. וכל זה הוא בנוגע להרצון זר הפרטי ולבושי המחדו"מ שבהם נתלבש הכח המתאוה, שבהם אי אפשר להיות התיקון בדרך בירור, כי אם עקירה ושכירה לגמרי. אבל כח המתאוה עצמו, הרי גם כאשר נתלבש בענינים לא טובים, יכול להעלותו מהקליפה ולהפכו לקדושה, והיינו שכח המתאוה אפשר להלבישו בקדושה, ואפשר להלבישו להבדיל בקליפה, כיון שמצד עצמו הוא פשוט, אלא שיש ממוצע המקשרו, והוא כח המסית שמעורר את הכח המתאוה להתאוות תאוה, וע"ד מארז"ל³⁴ עינא וליבא תרין סרסורי דעבירה נינהו, דכשם שענינו של הסרסור שמקשר ב' דברים, כך הכח המסית הוא הממוצע המקשר את כח המתאוה עם התאוה עד שנולד אצלו הרצון זר, וכמו"כ העין הוא ממוצע בין כח המתאוה לחמדת הלב, שע"י ראיית העין מתעורר באהבה ורצון כו', וכמ"ש³⁵ ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וגו', ואמרו רז"ל³⁶ העין רואה ואז הלב חומד, והיינו מפני

(29) רמב"ם הל' תשובה פ"א ה"א.

(30) הושע יד, ג.

(31) ירושלמי ברכות פ"א ה"ה.

(32) שלח טו, לט.

(33) ראה פרש"י עה"פ.

(29) ראה לקו"ת תצא לו, א. סהמ"צ

להצ"צ מצות וידוי ותשובה.

(30) איכה ב, יח.

(31) ראה שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו

פ"א-י"ב (הערה בקונטרס הנ"ל).

תענוג³⁷, וע"י התענוג שיש לו בהדבר הרי הוא מתעורר להתאוות לזה. ולכן אנו רואים בשני בנ"א שא' מהם רואה דבר תאוה ומתעורר לזה והשני רואה ואינו מתעורר לזה כלל, כי, אף שלשניהם יש כח המתאוה, הרי כח המתאוה הוא פשוט, אלא שיש הממוצע המקשרו, והוא התענוג, ולכן זה שהי' לו תענוג בדבר הזה, הנה בראותו את הדבר תאוה, נתעורר לזה, משא"כ השני כו'. וכיון שכח המתאוה הוא פשוט, לכן גם בהתלבשותו בהענינים לא טובים אפשר להוציאו משם ולהפכו לקדושה, לאהבת הוי', וכמ"ש³⁸ ואהבת גו' בכל לבבך, ודרשו רז"ל³⁹ בשני יצריך, ביצ"ט ויצה"ר, והיינו שיפעול שגם היצה"ר ישוב לאהבת הוי'. ולכאורה, כיון שכל ענינו של היצה"ר הוא כשמו, לפעול העלם כו', ולהסית את האדם, א"כ איך יכול האדם לפעול שגם היצה"ר יהי' לו אהבת ה'. אך הענין הוא, ע"פ מ"ש בתניא⁴⁰ מזהר⁴¹ המשל דזונה ובן המלך, שאף שהמלך שוכר אותה כדי להסית את בנו, וענינה הוא להסיתו, הרי פנימיות רצון המלך הוא שלא תוכל להסיתו, וכן הוא בענין היצה"ר, שפנימיות הכוונה ורצון העליון הוא שלא יוכל להסית את האדם, ולכן גם היצה"ר עצמו אינו רוצה באמת שישמעו אליו. ולכן יכול האדם לפעול ע"י עבודתו שגם היצה"ר יהי' לו אהבה לאלקות, והיינו שפנימיות הכוונה הנ"ל היא נתינת כח שיוכל לפעול זאת בעבודתו. וכל זה הוא בכח המתאוה, שאפשר לתקנו ולבררו מהקליפה ולהלבישו בקדושה. אבל יש קליפה תחתונה יותר, קליפת עמלק, שענינה הוא התנשאות ללא טעם, שבזה אי אפשר להיות התיקון בדרך בירור, כי אם בדרך עקירה ושבירה לגמרי, ועז"נ ואחריתו עדי אובד, שצ"ל המחי' לגמרי.

(ז) **והנה** ב' אופני התנשאות בלעז"ז הנ"ל (ס"ה) באים ומשתלשלים מהקדושה, והיינו, שגם בקדושה יש התנשאות שע"פ טעם ושכל דקדושה, ויש התנשאות ללא טעם, וכיון שהקליפה מתדמה כו' כנ"ל, לכן ישנם ענינים אלו גם בלעז"ז. והענין בזה, דהנה כתיב⁴² כי גאה גאה (ב"פ), שקאי על ב' אופני ההתנשאות, התנשאות שע"פ טעם

(37) ראה קונטרס העבודה פ"ב (הערה 41) ח"ב קסג, א. א.
 (42) בשלח טו, א. וראה תו"א בשלח
 סב, ג. סג, ג ואילך. תו"ח בשלח רלז, ב ואילך.
 (38) ואתחנן ו, ה.
 (39) ספרי ופרש"י עה"פ.
 (40) ספ"ט. ספכ"ט.

והתנשאות ללא טעם. וכמו"כ מצינו בעבודה שיש גם גיאות דקדושה, וכדברי רשב"י⁴³ ראיתי בני עלי' והן מועטין, אם אחד הוא אני, ואם שנים הם אני ובני, ועד להתנשאות היותר נעלית כאמרו אנא סימנא בעלמא⁴⁴, שזהו"ע של התנשאות ללא טעם בקדושה. אמנם, ענין ההתנשאות ללא טעם בקדושה הוא באופן של תכלית הביטול בביטול המציאות, כמו במאמר רשב"י אנא סימנא בעלמא, שאם הי' עדיין מציאות יש לעצמו, לא הי' יכול לומר כן, ורק להיותו בתכלית הביטול לאלקות, שהאלקות הי' בו בגילוי עד שלא הי' שום מציאות בפ"ע, אלא כל מציאותו היא רק האלקות שבו, לכן אמר אנא סימנא בעלמא, וא"כ הרי זה תכלית הביטול לגמרי⁴⁵. ועד"ז במשה רבינו שהי' בתכלית הביטול לאלקות, כמ"ש⁴⁶ והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, שהי' בטל בעצם בביטול שלמעלה מן השכל. והגם שמבואר⁴⁷ טעם הענוה שלו שזהו מצד החשבון שאילו ניתנו לזולתו הכחות והחושים שלו הי' מגיע למעלה יותר, הנה זה גופא שטעם זה פעל אצלו ענוה הוא מצד הביטול העצמי שלו, שהרי פשוט הדבר שמשה רבינו הגיע בכחותיו וחושיו למעלה מאד אשר אחר זולתו לא הי' מגיע לזה, ורק מצד זה שהי' בתכלית הביטול בביטול המציאות, לכן הי' יכול לעשות חשבון כזה שאינו אמיתי בעצם שיפעול בו ענוה. ומכל זה מובן שענין התנשאות ללא טעם שבקדושה הוא באופן של תכלית הביטול. אמנם, מענין ההתנשאות בקדושה משתלשל ענין ההתנשאות בלעו"ז, להבדיל ריבוי הבדלות לאין קץ באין ערוך, הן ההתנשאות שע"פ טעם, והן ההתנשאות שלא ע"פ טעם, אלא שלהיותו בקליפה, אין זה ענין הביטול (כמו שהוא בקדושה), אלא אדרבה, תוקף הישות והחוצפה בלא טעם. וכמבואר⁴⁸ במ"ש⁴⁹ וסוס אשר רכב גו', דסו"ס בגימטריא ב"פ גס, שקאי על ב' אופני התנשאות הנ"ל. והחילוק ביניהם, שהתנשאות שע"פ טעם, להיותה מוגדרת ע"פ הטעם, לכן אפשר להיות בה ענין של בירור, משא"כ התנשאות שלא ע"פ הטעם, אי אפשר להיות בה ענין של בירור, כי אם ענין של שבירה

(43) ראה גם מאמרי אדה"ז תקס"ב ע'

נא. תרצ"ז ע' 298. סה"מ הישי"ת ע' 236.

ספר השיחות קיץ הישי"ת ע' 68. ועוד.

(48) ראה תו"א מג"א קכ, ב. אוה"ת שם

ע' נח.

(49) אסתר ו, ח.

(43) סוכה מה, ב.

(44) זח"א רכה, א.

(45) ראה גם ד"ה ויצב תרל"ג (סה"מ

תרל"ג ח"א ע' מח ואילך). תרנ"ה (סה"מ

תרנ"ה ע' מט ואילך). ועוד.

(46) בהעלותך יב, ג.

וביטול. וענין זה נעשה ע"י הביטויים שמבטש את עצמו, כמארז"ל⁵⁰ לעולם ירגיז אדם כו', וכן אמרו רז"ל⁵¹ אנחה שוברת גופו של אדם, וכמו בגשמיות, שכאשר יש חסרון בענין של פרנסה ובריאות, היינו, שחסר בההשפעה מלמעלה בג' הענינים דבני חיי ומזוני, שבהם נכלל כללות הצטרכות האדם, הרי זה פועל בו שבירה וביטול מהותו, וכן הוא בעבודה, שכאשר מבטש את עצמו, ודואג ומיצר באמת על מצבו איך שהוא להוט ומושקע בענינים בלתי רצויים עד לתאוות של דברים האסורים ממש, הרי זה פועל שבירה במהותו ומשנה את מהותו. וכמו"כ עי"ז שירעים בקול רעש ורוגז כו' לומר אתה רע ורשע ומשוקץ ומתועב ומנוול כו' עד מתי תסתיר וכו' (כהלשון המובא בתניא⁵²), והיינו, דכיון שהקליפה היא בהתנשאות ללא טעם, לכן אופן הביטוש הוא ג"כ ע"י דיבורים שלמעלה מן השכל והטעם. וזהו"ע התיקון דעמלק בעבודה שנעשה בדרך שבירה וביטול דוקא.

(ח) **וזהו** מ"ש ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד, שכשם שישנו הענין דראשית ואחרית בקדושה, שזהו מ"ש אני ראשון ואני אחרון, וכמשנת"ל שלא רק ראשית ההשתלשלות הוא מבחי' אני, דהיינו אור הסובב, אלא גם אחרית ההשתלשלות למטה בעשי', שהוא בבחי' התלבשות כח הפועל בנפעל, עד שאפשר שהנברא יהי' ליש ודבר נפרד בהרגשתו, גם זה הוא מבחי' אני, דהיינו אור הסובב, הנה כן הוא להבדיל בהענינים דראשית ואחרית בלעו"ז, שעז"נ ראשית גוים עמלק ואחריתו וגו', היינו, שעמלק הוא לא רק ראשית לכל גוים, דראשית היינו הרצון זר שממנו נולדים אח"כ המדות רעות, והמקור לזה הוא עמלק, אלא הוא גם אחרית לכל גוים, דאחרית היינו כפי שהמדות מתלבשים בג' הלבושים דמחדו"מ, וגם המקור לזה הוא עמלק. וראי' לדבר, שאנו רואים שכאשר המדה באה בלבושי המחדו"מ אזי נעשה בה הריבוי והתוקף יותר מכמו שהי' בלידתה קודם התלבשותה בלבושי המחדו"מ, שלכן, העצה למי שנולדה אצלו מדת הכעס, שלא יביאה בדיבור, אלא ישתוק, ואם אי אפשר לו לשתוק, יהי' הדיבור בקול נמוך עכ"פ, עד שיבא לידי שתיקה, שאז יוכל לבטלה לגמרי. ומזה מוכח שכאשר המדה מתלבשת בלבושי המחדו"מ אזי היא מתגברת ונעשית בתוקף יותר. ולכאורה, מאין בא הריבוי והתוקף בהמדה ע"י לבושי

(52) פכ"ט (לז, א).

(50) ברכות ה, א.

(51) שם נח, ב.

המחדו"מ, אך הענין הוא, לפי שגם האחרית הוא מעמלק, ולכן נעשה בה הריבוי והתוקף. ועז"נ ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד, שהעצה והתיקון לזה הוא העקירה והשבירה לגמרי, שזהו מ"ש תמחה את זכר עמלק.

(ט) **וזהו** מ"ש במדרש⁵³ שתי זכירות כתבתי לכם בתורה, זכור את אשר עשה כו', ומחה אמחה את זכר כו', הווי זהירין בהם, ואם עשיתם כך הרי אתם בנים של אברהם שנמשל לאפר שנאמר⁵⁴ ואנכי עפר ואפר, ובאם לאו התקינו עצמכם לשעבודה של מצרים, שנאמר⁵⁵ בחומר ובלבנים. והענין בזה, כמבואר בהמאמר ד"ה זכור תרס"ה⁵⁶, דכיון ששבירת קליפת עמלק היא ע"י הביטושים כנ"ל [וכמשנת"ל שקליפת עמלק הו"ע ההתנשאות ללא טעם, ושבירתה וביטולה הוא ע"י ההתנשאות ללא טעם בקדושה, שהיא באופן של ביטול בתכלית], לכן, אם עשיתם כך, הרי אתם בנים של אברהם שנאמר בו ואנכי עפר ואפר, שזהו ענין הביטול בתכלית. ואם לאו, דהיינו שאינו יכול לפעול הביטוש, או שהביטוש אינו אדעתא דנפשי, שאז אינו פועל שבירת קליפת עמלק, אזי התקינו עצמכם לשעבודה של מצרים, דאף שלא מצינו שנשתעבדו למצרים, הרי אמרו רז"ל⁵⁷ שכל הגלויות נקראות על שם מצרים, וגם ברוחניות ישנו ענין השעבוד בחומר ובלבנים ע"י העמל והיגיעה בלימוד התורה, כמ"ש בזהר⁵⁸ בחומר דא קל וחומר ובלבנים דא ליבון הלכתא כו'. והענין בזה, דהנה כתיב⁵⁹ יש אדם שעמלו בחכמה ובדעת, ופרש"י אדם זה הקב"ה (אדם העליון) שנאמר בוי"ו ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם, שעמלו בחכמה שנאמר⁶¹ ה' בחכמה יסד ארץ. ולכאורה, הרי לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקב"ה את עולמו⁶². אך הענין הוא, דאף שבריאת והתהוות העולמות היא לא בעמל, מ"מ, כאשר צריך להיות אח"כ גילוי אלקות בעולם, שזהו הענין דמתן תורה שבו נפעל קישור העליון עם התחתון, המעלה עם המטה⁶³, הנה ענין זה הוא

(58) ח"ג קנג, א (ברע"מ). הובא ונתבאר בתו"א, תו"ח ואוה"ת ר"פ שמות.

(59) קהלת ב, כא.

(60) יחזקאל א, כו.

(61) משלי ג, יט.

(62) ב"ר פ"ג, ב.

(63) ראה סה"מ תרכ"ט ע' רכא ואילך.

ובכ"מ.

(53) תנחומא ס"פ תצא. — גירסאות שונות בתנחומא (פסיקתא וילקוט). והמובא כאן הוא ע"פ מ"ש בבחיי (הערה בקונטרס הנ"ל).

(54) וירא יח, כז.

(55) שמות א, יד.

(56) סה"מ תרס"ה ע' רכ ואילך.

(57) ב"ר פט"ז, ד.

באופן של עמל, וע"ד לשון חז"ל⁶⁴ קשה כקרי"ס, דבקרי"ס הלכו ביבשה בתוך הים⁶⁵, והו"ע התחברות עלמא דאתגליא עם עלמא דאתכסיא⁶⁶, אם בדרך מלמטה למעלה או בדרך מלמעלה למטה⁶⁷, וענין זה נקרא קשה כביכול. וזהו גם ענין שעמלו בחכמה, היינו, שזה שיהי' למטה גילוי בחי' חכמה, נקרא עמל. והנה, עמלק נקרא ג"כ עמל⁶⁸, והוא העמל דלעו"ז, שמתייגע ביותר להעלים על גילוי אלקות, וכמשנ"ל (ס"ד) בענין קליפת עמלק שיודע את רבונו ומכוין למרוד בו, שגם כאשר ישנו ענין של פלא, דהיינו גילוי אלקות בעולם, וראיית הפלא צריך לפעול בו התפעלות, אזי מתייגע עמלק לקררו ולומר שאינו כן, וכאשר אי אפשר לו להכחיש לגמרי, אזי מקררו לומר שאין זה פלא עכ"פ לגבי הקב"ה הכל יכול, ולמה יתפעל, ואם הפלא הוא מוחשי כ"כ שאי אפשר לקרר את ההתפעלות מהפלא שבדבר, הרי הוא פועל בו לעשות החלטה שלא תפעול בו התפעלות, וגם כשמוכרח הדבר שתפעול בו התפעלות, אזי עושה בו הנחה והחלטה שההתפעלות לא תפעול עליו לשנותו מעניניו ומכש"כ לשנות מהותו, שזהו העמל דקליפת עמלק, עמל דלעו"ז, שמבלי הבט שע"פ השכל צריך לבוא לידי התפעלות, הרי הוא עמל ומתייגע לקררו, עד שבא לעשות דברים שהם נגד השכל, דהיינו שמצד מהותו ושכלו בעצם אין לו שייכות לדברים ותאוות כאלו, ומה שבא לעשותם הרי זה רק מפני שעושה החלט שההתפעלות לא תסתור לזה. וכאשר אינו יכול לפעול השבירה דעמלק ע"י הביטושים, הנה העצה לזה היא עמל תורה⁶⁹ (התקינו עצמכם לשעבודה של מצרים, בחומר ובלבנים, קל וחומר וליבון הלכתא), שע"י העמל שבתורה נעשה שבירת העמל דלעו"ז, וכמארז"ל⁷⁰ אם פגע בך מנוול זה משכהו לביהמ"ד אם אבן הוא נימוח, והיינו שבכדי לפעול השבירה והביטול של העמל דלעו"ז צ"ל עמל תורה, שזהו משכהו לביהמ"ד, ואז, אם אבן הוא, היינו שגם אם הוא כמו אבן דומם שאין לו שייכות אל השכל, שזהו"ע קליפת עמלק שהוא למעלה מן השכל כנ"ל, הנה גם אז הוא נימוח ע"י העמל דתורה, וכמו שאנו רואים בגשמיות שכאשר יורדים

(64) ראה זח"ב מח, ב. פרי עץ חיים שער חג המצות פ"ח. שער האמונה לאדמו"ר האמצעי פנ"ד (פו, ב ואילך).
 (68) ראה אוה"ת מג"א ע' רצט.
 (69) ראה סנהדרין צט, ב.
 (70) סוכה נב, ב.

(64) פסחים ק"ח, א. סוטה ב, א. וש"נ.
 (65) בשלח יד, כט. טו, יט.
 (66) ראה מאמרי אדה"ו תק"ע ע' עו ואילך. ועם הגהות כו' — אוה"ת בשלח ע' תקסה ואילך. ובכ"מ.

המים אפילו טיפין טיפין הרי הם פועלים שבירה אפילו באבן⁷¹, וכמו"כ הנה ע"י העמל תורה (שנמשלה למים⁷²) פועלים שבירה אפילו בקליפת עמלק, שזהו העמל דלעו"ז, שלמעלה מן השכל והדעת. וזהו פירוש התקינו כו', לשון תיקון, היינו, שתיקון העמל דלעו"ז הוא ע"י שעבודה של מצרים, שזהו"ע עמל תורה כנ"ל.

(י) **וכזה** יובן ענין ב' הציוויים זכור את אשר עשה לך עמלק, ותמחה את זכר עמלק, והיינו כמשנת"ל שבקליפת עמלק אי אפשר להיות התיקון בדרך בירור, כי אם באופן ששבירתן זוהי תקנתן, שבירה וביטול לגמרי, שזהו"ע תמחה את זכר עמלק, וענינו בעבודה הוא ע"י הביטויים שמבטש את עצמו, ועל זה צריך להיות הזכירה דמעשה עמלק, היינו, שיתבונן איך שהוא להוט ומושקע בעניני תאוה כאלו שמצד עצמו אין לו שייכות אליהם, שכל זה בא מצד קליפת עמלק, וידאג על זה כו' (און ער זאָל ווייטאַגן אויף דעם), והזכירה וההתבוננות הנ"ל צ"ל בכל יום, שזהו הציווי הראשון זכור את אשר עשה לך עמלק, ומזה יבוא לבטש את עצמו, ועי"ז יקיים הציווי השני תמחה את זכר עמלק, שע"י הביטויים יפעול את השבירה והמחי' דקליפת עמלק. ועי"ז יעשה לו ית' דירה בתחתונים, כמארז"ל⁷³ אין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק, והיינו, שע"י שבירת ומחיית עמלק לגמרי, פועלים שיהי' השם שלם והכסא שלם, שזהו"ע דירה לו ית', כפי שיהי' בקרוב ממש ע"י משיח צדקנו, במהרה בימינו.

(71) ראה אבות דר' נתן פ"ו.
 (72) ראה תענית ז, א.
 (73) ראה פרש"י ס"פ בשלה. תנחומא
 ס"פ תצא.